УДК 796. 071. 4

Колісник-Гуменюк Ю.І.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядаються норми й правила професійної культури майбутніх фахівців, шляхи удосконалення підготовки випускників до майбутньої професійної діяльності вчителя фізичного виховання.

Ключові слова: *професійна підготовка, компетентність, професійна культура, спілкування, комунікативність, фізична культура.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта спрямована на забезпечення фахівців певним рівнем професійної майстерності, формування в них відповідних якостей з конкретної професіограми з одночасним розвитком загальної культури особистості. Завдання навчальних закладів полягає в тому, щоб майбутні фахівці оволоділи конкретною сумою знань, необхідних для роботи за обраним фахом та усвідомили шляхи подальшого розвитку своєї професійної діяльності, уміли активно й ефективно впливати на цей процес.

Мета нашого дослідження виявити шляхи удосконалення підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності вчителя фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що вплив основних загальнонаукових орієнтацій, загальнопедагогічних концептуально-технологічних і методичних підходів в освіті детально розкривається в працях Н.П. Адамської, С.Я. Батишева, З.Л. Береговський, Т.Г. Бража, Г.П. Васяновича, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, М.П. Левицького, В.М. Мадзігона, М.І. Махмутова, Н.Г. Ничкало, А.А. Орлов, А.А. Столяр, А.Г. Соколов та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічні особливості, норми й правила професійної культури фахівця відображаються в його особистісній позиції, а ефективність самореалізації особистості в процесі професійного становлення визначається формами та методами навчальної діяльності та підвищення кваліфікації в процесі неперервної професійної освіти. Особистість як етичний феномен є змістом, центром і єдністю актів, інтенціонально спрямованих на інші особистості. Категорія особистості відображає аспект внутрішнього світу людини, що характеризується унікальністю та відкритістю, реалізується в самопізнанні та самостворенні людини та об'єктивізується в предметах культури. Таким чином, особистісно-психологічний аспект професійної підготовки полягає, з одного боку, у вивченні особистісних якостей людини як суб'єкта професійної діяльності, а з іншого – у потребі формування специфічних складових професійної культури.

Бути компетентним фахівцем – означає відповідно застосовувати отримані знання та досвід вілповідно до конкретної ситуації: розуміти сутність проблеми, вміти вирішувати її практично, тому компетентність розглядають як особливий тип предметно-специфічних знань та вмінь, що дозволяють ухвалювати ефективні рішення [2, с. 215]. Зазначимо, що професійна компетентність фахівця визначається не лише дидактичними принципами й технологіями, спрямованими на засвоєння знань і вмінь у процесі професійної підготовки й формування елементів професійного мислення, а й залежить від рівня сформованості його професійної культури.

Сучасні студенти, які навчаються в закладах фізичної культури повинні отримати знання не лише зі своїх спеціальних предметів, але й з суміжних дисциплін: гуманітарних (педагогіка, психологія, соціологія, історія та ін.), й природничих (біофізика, біохімія, фізіологія, медицина динамічної анатомії, фізкультурно-прикладна гігієна, лікарсько-фізкультурний контроль). Ці дисципліни спрямовані на пізнання умов збереження здоров'я, довголіття, працездатності гуманної особистості. Вивчають закономірності функціонування і розвитку людського організму в умовах фізичного виховання.

У сучасній парадигмі освіти однією з вихідних є теза про гуманізацію неперервної професійної підготовки особистості. Спрямованість педагогіки на відродження національного виховання, формування демократичного світогляду й культури, розвиток екологічного, етичного й естетичного виховання сприяє вихованню високої гуманістичної культури особистості. З цією метою система освіти має передбачати формування особистості, яка накопичувала б і зберігала знання, що ґрунтуються на основі народних звичаїв, традицій та водночас сприяють формуванню культурних відносин у суспільстві.

Проблему виховання гуманності студентів, розвитку їхніх позитивних загальнолюдських якостей, яка проходить складний шлях теоретичного переосмислення та вдосконалення методичних рекомендацій досліджує О. Я. Андрійчук [1]. Автор висвітлила актуальність формування гуманістичного світогляду та громадського становлення особистості в процесі навчально-пізнавальної діяльності; розкрила педагогічні умови оптимізації виховання гуманності в студентів в процесі фахової підготовки; визначила пізнавальний, емоційно-ціннісний і практично-діяльний критерії виховання гуманності; розробила методи навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують ефективне засвоєння гуманістичних знань, необхідних у процесі фахової підготовки.

Не залишилися поза увагою й комунікативні аспекти професійної підготовки фахівців. Професійне мовлення як соціально-педагогічну проблему проаналізував М. І. Лісовий [4]. Результати його наукових пошуків дали можливість виокремити професійне мовлення як обов'язкову складову фахової готовності студентів; розкрити суть, визначити структурні компоненти (когнітивний, комунікативно-операційний, експресивний), показники та рівні сформованості професійного мовлення в студентів. М. І. Лісовий

обґрунтував також педагогічні умови ефективності формування професійного мовлення в майбутніх фахівців, серед яких варто виокремити використання активних методів навчання.

Завданням нашого дослідження є проаналізувати якості сучасного вчителя фізичного виховання; визначити відповідні сторони підготовки студентів; акцентувати увагу на формування професійної культури майбутніх фахівців. Вважаємо за доцільне розглянути детальніше сутність цього поняття, генезу його розвитку в науковій літературі.

Культура виражає специфіку укладу життя, поведінку окремих народів, їхній спосіб світосприйняття. Вона є формою життєдіяльності людей, у якій проявляється різноманіття стилів життя, матеріальних засобів перетворення природи й творення духовних цінностей. Завдяки цьому людина занурює свою індивідуальність у культуру як загальнолюдську пам'ять, що зафіксовує розвиток духовності, формуючи свій внутрішній світ, особистість. Культура розглядається як чинник соціального розвитку, засіб людської самореалізації, завдяки їй можна розкрити сприйняття краси й суперечності світу, навчити розуміти мінливість культури.

Сьогодні відбувається перехід від репродуктивної моделі освіти до продуктивної, гуманістичної, культурооріентованої школи. Відмінність нової парадигми освіти полягає в принципово новій домінанті її змісту, розумінні людини як такої, що перебуває в процесі становлення цілісної істоти, коли метою освіти є виховання особистості, здатної до культуротворчості, продуктивного діалогу з природою й соціумом. Культурологічна парадигма виходить з положень про те, що освітня система відображає не структуру суспільного виробництва, а простір культури відповідно до її змісту і форм. Вона передбачає формування в майбутніх фахівців не прагматичного інтересу до широкої освіченості, а можливість самостійно розвивати ціннісні орієнтації, творчу діяльність, домінантними складовими якої є професіоналізм, висока моральність, духовна культура. У культурі слід шукати те, що пов'язує соціально-професійне із загальнокультурним, що може стати продовженням майбутньої професії.

Людина, творячи культуру, створюючи моральні та матеріальні цінності, удосконалює й саму себе. Саме культура є найбільш відповідною людському призначенню формою вирішення суперечностей між духовністю й привітністю, між духовністю і соціальністю. Особистість не може існувати лише у вимірі однієї сутності – соціальної, вітальної чи духовної, бо саме в їхньому поєднанні полягає унікальність людського існування.

М. К. Мамардашвілі [6] вважає, що культура – це не просто скарбниця цінностей, ідеалів, знань, регуляторів, норм, тому що жодна елітна культура не дає гарантій щодо переборення проявів зла, розбещеності, хаотичності, примітивізму соціального буття, тому на кожному етапі розвитку суспільства для індивіда необхідним є активне особистісне рефлексивне утвердження та зусилля, яке стає передумовою людського мислення і дій. Таким чином, учений розкриває етичну грань культури, без якої остання немислима. Структура культури охоплює освіту, науку, мистецтво, літературу, міфологію, мораль, політику, право, релігію, усі її елементи взаємодіють між собою, утворюючи єдину систему такого складного явища, як культура. Виходячи з тези про те, що культура – це передусім удосконалення людини й людства, зауважимо, що розвиток культури суспільства нерозривно пов'язаний з розвитком культури його членів. Культура суспільства (соціальної групи, верстви, народу) – це об'єднання засобів і методів діяльності, поведінки, які прийняті й визнані суспільством і набули значущості для його членів. З огляду на це в структурі загальнолюдської культури слід виокремлювати особистісну культуру індивіда як сукупність особистісних засобів, методів діяльності, взірців поведінки, ідей і думок, а також – соціальних норм і цінностей, якими індивід керується в процесі практичної діяльності.

Учені розглядають особистісну культуру як багатогранне утворення. Зокрема О. Ф. Лосєв акцентує увагу на таких її компонентах, як самосвідомість та інтелігенція, котрі передбачають одухотвореність, самопізнання, живу душу, що дихає свідомістю, розумом, внутрішньою красою [5, с. 63].

І. А. Зязюн [3, с. 13] вважає особистісну культуру єдиним процесом нагромадження знань, досвіду і якісної реалізації їх у діяльності й поведінці й зазначає: "Культура особистості – це і стан, і результат, і продуктивний процес засвоєння і створення соціальних цінностей. Вона передбачає розвиненість і гармонію всіх компонентів і їх цілісне формування в діяльності".

Поняття "культура" застосовується буквально до кожної людської діяльності – тілесної або духовної (психічної), а культура людини проявляється, передусім, у міжособистісних стосунках. Особистісний склад культури організований за принципом духовного існування, головну роль тут відіграють ідеали й цілі, нахили людини й бажання, уявлення про навколишнє середовище.

Гармонійний розвиток культури, природно, припускає органічну єдність матеріальної та духовної культур. Духовність задається культурологічними й антропологічними основами й розуміється, як результат залучення суб'єкта до загальнолюдських цінностей, духовної культури. Духовність і моральність є характеристиками розвитку та формування особистості.

На формування культури особистості впливають, як зовнішні чинники (етнічність, соціальні стосунки, довкілля, навчальна діяльність, колектив, виховна робота, педагогічний колектив), так і внутрішні, до яких належать емоційність, психологічні особливості, професійна компетентність, адаптованість, самовдосконалення, комунікативність, уроджені здібності, професійний вибір. У працях С. Л. Рубінштейна, В. М. М'ясищева, О. М. Леонтьєва наскрізною думкою є те, що для особистості, фундаментальне значення має свідомість як єдність знань і переживань. Із всієї сукупності ставлень особистості до реальності виділяються пізнавальне, емоційне та дієве (поведінкове) ставлення до професії.

Однією зі складових культури особистості як члена суспільства є професійна культура, яка передбачає творче оволодіння та розвиток особистісних знань, здійснення праці, володіння певною стратегією у виконанні завдань, розвиненість професійної інтуїції. Вона формується у людей професійно зайнятих певною сферою діяльності та пройшовших спеціальну підготовку до неї. Професійна культура,

безперечно, пов'язана із загальною культурою, але має і свої певні риси. Якщо загальна культура особистості відображає широту опанування ціннісного змісту духовної і матеріальної культури, міру залучення особистості до створення цінностей, готовність і здібність до їх продукування, то професійна культура по суті відображає прояв загальної культури в специфічних умовах професійної діяльності.

Саме поняття професійної культури сьогодні ще не має однозначного розуміння, його зміст трактують по-різному. Зокрема, професійна культура характеризує рівень компетентності робітника та ставлення його до праці й охоплює систему цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також ділових і професійних принципів, норм поведінки, стандартів, які мають місце в організації за час діяльності та які сприймаються співробітниками.

Основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою та закріплені у традиціях її життєдіяльності. Структура професійної культури фахівців характеризується сукупністю історично сформованих принципів, норм, правил і методів, які регулюють професійну діяльність людини.

Н. О. Мирошніченко [7] вважає, що професійну культуру варто розглядати як таку дію соціальних факторів на людину, за якої їй відводиться активна роль об'єкта впливу. Адже людина вільна у виборі засобів впливу, які формують її світоглядну орієнтацію. Професійна культура визначає структуру потреб і мотивів індивіда. Важливим її аспектом є прийняття покладеної на людину ролі та обов'язків.

Із зростанням значущості середовища для індивіда, його причетності, включеності в це середовище, збільшуються потужність, різноманітність і витон-ченість особистісно-формувальних впливів оточення на особистість.

Висновки. Таким чином, від соціального середовища залежить рівень свідомості кожної людини та потенціал її духовності, а отже, й рівень її професійної культури. Натомість, інтереси, духовні та людські цінності, потреби і вчинки особистості відображають рівень культури суспільства. Отже, розвиток професійної культури внутрішньо збагачує людину і сприяє її професійному становленню та особистісному самовдосконаленню.

Перспективи подальших досліджень. Теоретичний аналіз проблеми дослідження свідчить, що розвиток професійної культури культури майбутніх вчителів фізичного виховання та сформованість її цінностей безпосередньо пов'язані з розкриттям інтелектуальних та духовних потенцій людини. Набуття професійних цінностей проявляється в діяльності, як характеристика індивіда, що засвідчує максимальний ступінь розвитку його особистісних і професійних якостей та властивостей. Результати даного дослідження можуть бути використані для розроблення навчально-методичного забезпечення.

Використані джерела

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 "Теорія та методика виховання" / О. Я. Андрійчук. – К., 2003. – 19 с.
2. Зінзюк Л. А. Професійна компетентність як системо утворюючий фактор професійної підготовки фахівця з медицини / Л. А. Зінзюк // Зб. наук. пр. інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [заг. ред. С. Д. Максименка]. – К., 2008. – Т. Х, Ч. 4. – С. 213–220.
3. Зязюн І. А. Культура в контексті політики освіти / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1997. – № 3–4, Ч. 1. – С. 5–16.
4. Лісовий М. І. Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М. І. Лісовий. – Вінниця, 2006. – 20 с.
5. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. – М. : Политиздат, 1991. – С. 63.
6. Мамардашвили М. К. Мысль в культуре / М. К. Мамардашвили // Философские науки. – 1989. – № 11. – С. 75–81.
7. Мирошніченко Н. О. Роль соціально-психологічної служби в процесі адаптації студента першокурсника у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н. О. Мирошніченко. – Режим доступу : http://psyh.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/lang-1/referat-152/index.html.

Kolisnyk-Нитепуик Yu.I.

FORMATION OF THE PROFESSIONAL CULTURE OF THE FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

The article reviews the rules and regulations of professional culture of future professionals, ways of improvement of preparation of graduates to their future professional activity as teachers of physical training.

Key words: *professional preparation, competence, professional culture, communication, communicativeness, physical culture.*

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013 р.